

İlme Adanmış Bir Ömür: Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu Hoca'yı Ziyaret ve İzlenimler

Sakin Tař* - Soner Aksoy**

Öz

Kur'an, bütün insanlığa gönderilen ilahî bir beyandır. Bu ilahî beyan belli bir dil ve tarih içerisinde varlık kazanmıştır. İslâm âlimleri, özellikle hicri ikinci asırdan itibaren murâd-ı ilahîyi ortaya çıkarmak, Kur'an'ı doğru anlamak ve anlamlandırmak gayesiyle birtakım ilmî çabalarda bulunmuşlardır. Bu çabanın neticesinde çeşitli İslâmî disiplinler ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri de Kur'an'ı doğru anlamayı ve murâd-ı ilahîyi tespit etmeyi hedef edinen tefsir ilmîdir. Erken dönemden bu zamana kadar tefsir alanında birçok âlim yetişmiş ve pek çok kıymetli eser kaleme alınmıştır. Bu sürecin son halkalarından birisini Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu Hoca oluşturur. Cerrahoğlu, ulûmu'l-Kur'an ve tefsir alanıyla ilgili mirasın gün yüzüne çıkarılmasında kaleme aldığı eserlerle, yetiştirdiği öğrencilerle, özellikle Türkiye'de tefsir akademisinin oluşmasında öncü bir isimdir. Dolayısıyla bu çalışmada, Cerrahoğlu Hoca'yla yapılan bir söyleşiyey; ziyaret esnasında Hoca dair izlenimlere ve Hoca'yla ilgili fotoğraflara yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, İsmail Cerrahoğlu, Söyleşi, İlahiyat, Türkiye.

A Life Dedicated to Learning: Visit to Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu and Observations

Abstract

The Qur'an is a divine message sent to all mankind. This divine message was revealed in a certain language and history and addressed to all mankind. Islamic scholars, especially since the second century after hijra, have made efforts to understand and make sense of the Qur'an and the divine injunction. As a result of this effort, various Islamic disciplines emerged. One of these disciplines is the science of tafsir, which aims to understand the Qur'an and to determine divine injunction. Many scholars in the field of tafsir have been raised and many valuable works have been written. One of the last links of this process is Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu is an important and pioneering scholar as he penned academic works which brought heritage of fields of ulum al-Qur'an and tafsir to light, raised many students and helped the formation of department of tafsir. Therefore, this article includes an interview conducted with Cerrahoğlu, some observations about our visit and some photographs.

Keywords: Tafsir, İsmail Cerrahoglu, Interview, Divinity, Turkey

---

* Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı ve Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi (sakintas@sakarya.edu.tr) ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1301-9471>.

** Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı ve İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi (snraksoytrbzn@hotmail.com) ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3178-7937>

Bu makale "iThenticate" intihal tarama programında taranmış ve intihal içermediği tespit edilmiştir.

ATIF: Tař, Sakin, Aksoy, Soner. "İlme Adanmış Bir Ömür: Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu Hoca'yı Ziyaret ve İzlenimler". Tefsir Araştırmaları Dergisi 3 / 1 (Nisan 2019): 24-42.

Gönderim Tarihi: 1 Nisan 2019. Kabul Tarihi: 22 Nisan 2019. DOI NUMARASI: 10.31121/tader.547696. Araştırma Makalesi Yayın Tarihi: 30 Nisan 2019.

GİRİŞ

1929 yılında Sakarya'nın Hendek ilçesinde dünyaya gelen Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu, ilmî ve fikrî birikimiyle Türkiye'de tefsir alanında yetişen ve bu sahada ilk doktora (1961) yapan önemli bir isimdir. Çeşitli devlet üniversitelerinde tefsir kürsülerinde hocalık yapan Cerrahoğlu, değerli hocalardan ders almış, birçok öğrenci yetiştirmiş, çok sayıda ilmî çalışma kaleme almış ve tefsir ilminin gelişmesine öncülük etmiştir. Türkiye'nin yetiştirmiş olduğu önemli ilim adamlarından birisi olan Cerrahoğlu hakkında makale ve söyleşi tarzında farklı telifler yapılmıştır. Yapılan bu çalışmalarda genel olarak Cerrahoğlu'nun hayatına, ilmî ve akademik serüvenine, ders almış olduğu hocalarına, yetiştirmiş olduğu öğrencilere, telif, tahkik, tercüme, makale tarzı ilmî ve akademik eserlerine yer verilmiştir.¹ Cerrahoğlu hakkında yapılan bu tür çalışmaların, Hoca'nın hayat tecrübesinin, fikrî serüveninin, ilmî emeğinin gelecek nesillere ulaştırılması; yeni kuşakların bu hayat ve ilim tecrübesinden istifade etmesi bağlamında oldukça önemli olduğunu söyleyebiliriz.

Uzun bir hayat tecrübesine ve zengin bir ilmî birikime sahip olan Cerrahoğlu Hoca'yla hasbihal etmek, ilmî ve fikrî tecrübelerini bizzat kendisinden dinlemek niyetiyle 28 Şubat 2019 tarihinde kendisine bir ziyarette bulunulmuştur. Bu ziyarette Hoca'yla kısa bir sohbet yapılmıştır. Dolayısıyla bu çalışmada, Cerrahoğlu ile yapılan bu sohbetin içeriği paylaşılacak ve ziyarete dair genel izlenimler ortaya konulacaktır. Bu açıdan çalışma söyleşi ve izlenimler şeklinde iki ana başlıktan oluşmaktadır. Söyleşi başlığı altında soru-cevap şeklinde Hoca'yla yapılan ziyaretin içeriği aktarılacaktır. Hoca'nın yaşının oldukça ilerlemesi ve buna bağlı olarak yanlış bir şey söyleme endişesi ve hassasiyeti sebebiyle sorular kısa ve öz bir şekilde sorulmuş; cevaplarda aynı şekilde kısa olmuştur. Hoca'nın verdiği cevaplarda değinmiş olduğu bazı konuların açılımı ve daha iyi anlaşılması adına kendisi ile daha önce yapılan söyleşilere bakılabilir. Bu bağlamda Cerrahoğlu Hoca'yla yapmış olduğumuz bu kısa söyleşi, daha önce yapılan söyleşilerden birkaç yönden farklıdır. Bu söyleşi doksan yaşına ayak basan Cerrahoğlu Hoca'nın hayat tecrübesinin ve fikirlerinin zirveye ulaştığı günlerde yapılması açısından önemlidir. Bu açıdan Hoca'yla yapılan en yeni söyleşi olması hasebiyle oldukça anlamlıdır. Ayrıca

---

¹ Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu hakkında yapılan söyleşi ve ilmî çalışmalar için bk. Sadık Kılıç - Şehmus Demir, "Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu ile "Hayat Tecrübesi" Üzerine Bir Söyleşi", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31/1 (2009): 217-222; Hatice Teber, "İsmail Cerrahoğlu ile Türkiye'de Tefsir Çalışmaları Üzerine", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 18/9 (2011): 233-240; Gökhan Atmaca, "İsmail Cerrahoğlu ve İlmi Çalışmaları", *Usûl İslâm Araştırmaları Dergisi* 21/1 (Haziran 2014): 147-180; Harun Savut - Ayşenur Özbakkal, "Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu'nun Hayatı Ve Eserleri", *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/4 (2017): 157-176; Ayrıca Cerrahoğlu ile 2003 yılında öğrencileri Ömer Özsoy ile Mehmet Akif Koç tarafından başka bir söyleşi yapılmıştır. Bu söyleşi Cerrahoğlu ile yapılan ilk söyleşi olma özelliği taşımaktadır. Bk. "İhtiyat, İntizam ve İnziva Dolu Bir Hayat", Davetçi, erişim: 23 Mart 2019, http://www.davetci.com/d_soylesi/rop_icerrahoglu.htm

Hoca'nın, az da olsa daha önceki söyleşilerde bahsetmediği hayat tecrübelerinden bahsetmesi dikkat çekici bir husustur. Dolayısıyla bu söyleşi çeşitli yönlerden önceki çalışmalardan farklı bir nitelik taşımaktadır.

İzlenimler başlığı altında ziyaret esnasında Hoca'yla ilgili dikkat çeken hususlara ve gözlemlere değinilecektir. Hoca'ya dair izlenimlere yer verilirken yapılan bu ziyaret ve söyleşi esas alınmakla birlikte Hoca'nın çalışmaları, daha önce kendisi hakkında yapılan makale ve söyleşiler de bir bütün olarak dikkate alınmıştır. Ek kısmında ise Cerrahoğlu Hoca'yla ilgili ziyaret esnasında çekilen bazı fotoğraflara yer verilecektir.

1. Söyleşi

- *Hocam, hayat hikâyenizden kısaca bahsedebilir misiniz?*

1929 yılında Adapazarı'nın Hendek ilçesinde doğdum ve burada yetiştim. Hendekli olmama rağmen ailemin belki Balkanlar'dan göç etmiş olma durumu olabilir. Çok eskiden dedelerim Bulgaristan tarafından gelmiş olabilirler. Babaannem (Ayşe Cerrahoğlu) dindar birisi idi. Bana Kur'ân dersi verir benimle yakından ilgilenirdi. Beni o eğitti. Babaanneme ayrıca iki üç çocuk gelirdi. Bu şekilde ondan Kur'ân öğrendik. Babaannemden çok fazla bir şey öğrenemedik aslında. Zira babaannem halktan sadece biraz daha bilgiliydi. Yani sistematik bir din eğitimi ondan alamadık. Onun sayesinde ilim yolunda devam ediyoruz. Tefsir Usûlü adlı eserimin baş tarafında kendisine özellikle teşekkür ettim. İlahiyata intisabımda babaannemin etkisi muazzamdı.

- *İlk eğitim aldığımız hocalarımız hakkında bilgi verebilir misiniz?*

İlk hocam babaannemdi. Hendek'te vaiz İsmail (Baykal) Hoca vardı. Cuma günleri vaaz ederdi. Uzun dönem ondan Arapça dersleri aldık. İsmail Hoca'dan öğle namazından ikindiye kadar Arapça okurduk. *Emsile, Bina, Maksûd, Merâh, Molla Cami* sonuna kadar ondan okuduk.

İlahiyat Fakültesine kadar bir tefsir metni okuma imkânım hiç olmadı. Taberî'nin (ö. 310/923) tefsirine son dönemlerde; mezuniyetimden sonra rastladım. Mezuniyet tezimi hazırlarken Taberî tefsirine ihtiyacım olduydu. Ankara İlahiyattaki hocalara gelince, Muhammed Davut et-Tancî (Fas, 1918-1974) vardı. Beni en çok etkileyen hoca ise Tayyip Okiç (Boşnak, 1902-1977) hoca idi. Bu iki hocamda sonradan Fakülteye intisap etmişlerdi. 1 ve 2. sınıftayken yoktular.

- *Hendek'te ders almış olduğunuz İsmail Hoca baricinde bir medrese eğitimi aldınız mı?*

Sistematik bir şekilde medrese eğitimi almadım. Parça parça gördüm. Hendek'te böyle bir imkân yoktu. İstanbul'da vardı. Dört sene boyunca İstanbul'a Fuat Sezgin'e (1924-2018) gittim. Buluşurduk hocayla, takıldığım yerler olurdu, kendisine sorardım. Son zamanlarına kadar iletişimi-miz olurdu. Türkiye'den ayrıldıktan sonra göremedik onu. Almanya'ya gidince birkaç kez fakülteye geldi. Bu vesileyle orada görüşmüştük.

- *Değerli Hocam yurtdışı tecrübelerinizden bahsedebilir misiniz?*

Tunus sefiri Ankara'ya yeni tayin olmuştu. Fakülteyi ziyarete geldi. Dekan birkaç asistanla birlikte bizi çağırdı. Onunla tanıştırdı. Arapça konuştuk ilkin. Tunus'ta Arapça yok aslında. Yani Arapça konuşulmuyordu. Sömürgeci dolay. Arapça konuşunca sefir; bunlar bizden daha iyi konuşuyor, dedi. Daha sonra arkadaşlara; madem sefirden daha iyi konuşuyoruz ne diye Tunus'a gidiyoruz, dedim. O dönemde yurtdışına gitmek zor. İlahiyatçılara izin verilmiyor. Benim yabancı dilim Fransızcaydı. Fransa'ya gitmek istiyordum, göndermiyorlar. Mecburen Tunus'u kabullendim. Yurtdışına gittiğimiz ilk yer burası. İki sene bursla Tunus'ta kaldık. Burs çok cüzi bir miktardı. Bazen geçim olarak sıkıştık, paramız bitti. Yardım edenler oldu. Orada asistanlarla tanıştık. Tanıştığımız bir asistan arkadaş, Arapça açısından beni deniyor. Bir metni önüme koydu, okuyabilir misin diye. Sonra onunla dost olduk. Tâhir b. Âşûr'u (1879-1973) orda tanıdım. Çok yaşlıydı. Oğlu Fâdıl b. Âşûr (1909-1970) orada dekandı. Tâhir b. Âşûr âlim bir insandı gerçekten. Birkaç kez Türkiye'ye de geldi. Bunların dışında dil için İngiltere'ye gittim. 3-4 defa da hacca gittim.

- *1960 ve 1980 siyasi olayları siz nasıl etkiledi. Bu olaylar İlahiyat Fakülteleri üzerinde nasıl bir etki meydana getirdi?*

Doğru dürüst 1960 darbesinden haberimiz olmadı. Bir Cuma günüydü. Hendek'te idik. Onu hatırlıyorum. Bu darbe dönemlerinde gerçekleşen kavgaları siz daha iyi bilirsiniz. 1980 darbesinde derse girerdik. Öğrenciye gel derdik gelmezlerdi. Dışarıda gürültü patırtı. Sağ sol kavgaları. İlahiyat öğrencileri arasında da az da olsa sağ sol çatışması olurdu. İlahiyat genelde dindardı. Dine uzak kimseler pek yoktu ama biraz uzak olanlar da vardı. Yani solcu yoktu ama biraz sola yakın kişiler vardı. Mesela İmam-Hatiplerde derse giren bazı hocalar öğrencilere sol ideoloji zerk ederlerdi. Ama yine de bunların sayısı azdı. Zira İlahiyata gelen öğrenciler bilerek isteyerek fakülteye geliyorlardı. Yani dini öğrenmek için geliyorlardı.

- Hocam bugün 28 Şubat. Biraz başörtü mevzularından bahsetmek istiyoruz. Başörtüsü olayları ilkin Ankara İlahiyatta başlıyor. Bu dönemde Ankara'da idiniz. Bu olaylar karşısında özellikle İlahiyat Hocalarının tepkisi nasıldı. Yani hocalar bayan öğrencilerin başlarının açılması veya kapanması yönünde nasıl bir tutum takınıyorlardı?

Bayan öğrencilerin başlarının açılmasını destekleyen hocalar da vardı, desteklemeyenler de. Bizim o hocalarla görüşmemizin veya onları etkilememizin bir anlamı (faydası) yoktu. Hatta bunlar baskıdan ötürü konuşulmazdı bile. En baştan gelen korku ve baskının devamıydı bu.

- Hocam biraz da ilmî faaliyetlerden konuşalım. Emekli olduktan sonra ilmî faaliyetlere devam ettiniz mi? Yaptığınız özel dersler var mıydı? Biraz bahsedebilir misiniz?

Evet vardı. Derslerimin dışında haftanın 2-3 günü program dışı dersler verirdim. Öğrencilerle birlikte tefsir okurduk. Talebenin ilmî seviyesine göre bir kitap seçerdik. *Celâleyn* veya *Kadı Beydâvî* okurduk.

- Hocam, tefsir ilminin çeşitli alanlarına dair çok kıymetli eserleriniz var. Bu bağlamda baştan sona bir Kur'an tefsiri yazmayı düşündünüz mü?

Talât Koçyiğit Bey'le (1927-2011) bir tefsir yazmaya başladık. İki ciltlik tefsir yazdık. Daha sonrada devam edemedik, bıraktım. Tefsir yorumlarında bazı şeylerde anlaşılamadık. Talât Bey hadisçi idi. Kusura bakma deyip, ayrılmak istiyorum dedim. (Hocam Türkiye Diyanet Vakfı yedi cilt olarak bu tefsiri bastı). Haberim yoktu. Teşekkür edeyim size. Satın alayım bu tefsiri o zaman. İki cildi beraber yaptık. Bende bu iki ciltlik hali mevcut. Ayrıca Talât Bey'le hadis ilmîyle ilgili Ahmed b. Hanbel'in (ö. 241/855) *Kitabu'l-İlel*'ini tahkik ettik. Bu eser bizi çok uğraştırdı. Matbaa hataları çok oluyordu o dönemlerde. Ama baskısı yapıldı.

- Hocam ilmî ve hayat serüveninizde karşılaştığınız zorluklardan biraz bahsedebilir misin?

Bizim dönemimizde imkânlar oldukça sınırlıydı. İlahiyata öğrenci olarak ilk gediğimde kalacak bir yer bulamadım. Evliydim. Ankara çok soğuk. Barınma yok. Fakülte de doğru dürüst ders te yoktu. Baktım olacak gibi değil, Hendek'e geri döndüm. Örneğin Ahmed b. Hanbel'in *Kıtabu'l-İlel*'ini tahkik ederken çok büyük sıkıntılar çektik. Matbaaya gidiyorduk. Harf inkılabıyla birlikte Arapça harfler kullanılmaz olmuştu. Arapça harflerinin olmayışı işimizi zorlaştırıyordu. Bizi çok uğraştırıyordu. Döndükçe çevrildikçe harfler kınılırdı.

- *Değerli Hocam kendi döneminizde tefsir deyince Kur'ân denilince tartışılan meseleler, gündemde olan konular nelerdi?*

O günkü siyasi ortamda her şey tartışılıyordu. Lüzumlu olan şeylerde vardı. Olmayan da vardı. Hangi birini söyleyeyim. Mevzu çoktu. Her şey laikliğe aykırıdır. Bu laikliğe aykırıdır, şu aykırıdır vs. Biz bu tür tartışmalara çok girmezdik. İlmimize odaklanırdık.

- *Hocam Türkiye'de ki cemaatler hakkında ne düşünüyorsunuz?*

Türkiye'deki cemaatlerin faydalı yönleri de zararlı yönleri de var. Yani iki cihette var. Bugün öyle bir zamandayız ki ne yapacağımızı kime güveneceğimizi bilemiyoruz. Kendi yaşantımda cemaatlerle pek işim olmadı.

- *Bir dönem zıtlılına Diyanet İşleri Başkanlığı teklif ediliyor, kabul etmeyip Erzurum'a gidiyorsunuz. Bu görevi neden kabul etmediniz?*

Siyasetle işim olmasını istemediğimden kabul etmedim. Ayrıca Diyanet İşleri Başkanlığı kabul edilecek bir yer değil ki. Hatta bir gece saat ikiye kadar başkanlığa beni ikna etmek için uğraştılar yine kabul etmedim. Kabul etmeyişim vazifeden kaçmak için değil yanlış anlaşılmasın. Güvensizlikten dolayı. Bir şey söylüyorsun, sonra sözü değiştiriyorlar tahrif ediyorlar şöyle diyorlar böyle diyorlar. Demediği halde dedi diyorlar. Bugün olduğu gibi. Bu yüzden tehlikeli geliyor bana.

- *Hocam 1996 yılında Ankara İlahiyat Fakültesinden emekli oldunuz. Emekli olduktan sonra Ankara'da bulunmaya devam ettiniz mi?*

2011 yılına kadar Ankara'da dersler vermeye devam ettim. Özel, yüksek lisans ve doktora dersleri verdim.

- *Sonraki nesillerin sizin engin hayat tecrübenizden istifade etmesi için bir hatırat yazmayı düşündünüz mü?*

Derslerden ve çalışmalardan dolayı hatırat yazmaya zaman ve fırsat bulamadım.

- *Hocam birçok öğrenci yetiştirdiniz. Öğrencilerle iletişiminiz hala devam ediyor mu?*

Gelen çok oluyor. Asistanlarımız beraber olduğumuz hocalarımız devamlı arayıp soruyorlar.

- *Hocam yüksek lisans ve doktora talebelerine çalışmaları ve araştırmalarında nasıl bir yöntem takip etmeleri hususunda ne tavsiye edersiniz?*

Evvvela bibliyografyayı iyi tespit etmelisiniz. Kaynağınız olmadan ne çıkaracaksınız ki. Konu ise kendi istek ve arzularınıza göre belirlenmeli. Yani talebenin kendisine bağlı bu durum. Talebe hangi yöne tevessül etmek istiyorsa o konuyu çalışmalı. Kur’ân tefsiri mi? Kıraati mi? Kur’ân’ın toplanması mı? Yani birçok konu var. Ayrıca seçtiği konuya göre kaynakçayı arayıp bulmak lazım. Bizim dönemimizde kaynaklara ulaşmak zordu. Şimdiki gibi değildi. Mesela erken dönem bir eser olduğundan kaynak eserlerimden olan Taberî tefsirine muhtaç olurdum. Ankara İlahiyat Fakültesi kütüphanesinde mevcut idi ama eski baskıydı. Bakıda âyet ve sûre numarası yok. Hafız da değiliz. Taberî için İstanbul’a giderdim.

- *Hafızlık yapma imkânınız oldu mu?*

Hafızlık yapmaya vaktimiz olmadı. Şimdi yaparım şeklinde bir şey diyemem. Demenin bir manası da yok. Yaş geçmiş. Belki gençlikte olurdu. Olmadı ama. Çok fazla ezberim de yoktur Kur’ân’dan.

- *Hocam bugün birçok İlahiyat Fakültesi olmasına rağmen ahlakî anlamda bir gerileme var. Sizin zamanınızdaki İlahiyattaki hoca ve öğrencileri ile günümüzdekilerini kıyasladığımızda özellikle ahlakî anlamda ne söyleyebilirsiniz?*

İlk zamanki İlahiyatlara göre geriliyoruz. İlk zamanlar ki İlahiyatlarda samimi olmayanları saymazsak geneli gayet iyi idi. Şimdi ise öyle değil, karışık ve dolu. Umuyorum ki daha iyi olacak.

- *Hocam günümüzde neredeyse bütün dini metinler Türkçeye kazandırılıyor. Bu metinlerin tercüme edilmesi hususunda ne düşünüyorsunuz?*

Hepsi tercüme edilmeye değer tercüme edilmeli. İlk dönemlerde yazılan küçük risaleler var. Bunlar tespit edilerek tercüme edilmeli. (Hocam aynı nitelikte eserlerin tercüme edilmeleri hakkında bir şey söylemek ister misiniz?) Mukâtil’in (ö. 150/767) tefsiri ile Ebüssuûd’un (ö. 982/1574) tefsiri aynı şeyi söylüyor diye birini bırakamıyoruz. Tercüme edilmeliler. Aslında asıl mesele, eser tercüme ediliyor da bunlar okunuyor mu, sorusudur.

- *Hocam, öğrencilik ya da hocalık yıllarınızda “şu eseri tercüme etsem çok iyi olur.” dediğiniz bir çalışma var mı?*

Böyle bir şey düşünmedim. Zira zaman da yoktu o zamanlar. Elimizde tercüme edilmeye değer birçok eser vardı. Hangi birini tercüme edecektik ki. Daha çok onları anlayıp, aktarmaya çalıştık. Bu artık sizin işiniz. Sadece muahhar dönemden Kâfiyeci'nin (ö. 879/1474) eserini tercüme ettim. Ayrıca hicri dördüncü asra kadar olan eserler oldukça önemlidir. Eski olması hasebiyle kıymetlidir.

- *Hocam günlük hayatınızı nasıl geçiriyorsunuz?*

Günlerim evde geçiyor. Bu aralar sadece Cuma günleri dışarı çıkabiliyorum. Kuvvet ve kudret bulamadığımdan son iki Cuma dışarı çıkamadım. Zaten tek başıma hiç çıkamıyorum. Korkuyorum. Arabam da yok. -Ehliyet bile hiç almadım. Dekan olunca sadece makam arabam oldu. Gençliğimde bile arabam yoktu- Cuma namazına giderken hizmetçim yardımcı oluyor. Bunun dışında evde gazete okumaya çalışıyorum. Kitap okuyamıyorum, yoruluyorum zira. Günlük gazeteyi bile bitiremiyorum. Bir şeylerle meşgul olunca hemen yoruluyorum. Bazen televizyona bakıyorum. İbadet, yemek derken günler geçiyor.

- *Hocam hizmetçiniz hacla ilgili bir anekdottan bahsetti. Bunu sizden de dinleyebilir miyiz?*

2006 yılında Diyanet'te bir gurubun içinde görevli olarak hacca gittim. 2006-2007 sezonunun yılbaşısına (ocak ayı) denk gelmişti. Orada hastalandım. Diyanet epey bir para vermişti bana. 4 bin dolar civarıydı. Dönünce elimde iki bin beş yüz dolar civarında bir şey kalmıştı. Rakamı tam olarak hatırlamıyorum. Hasta olduğumdan dolayı orada harcayamamıştım. Dönünce bu para bana helal olmaz diye kalanını Diyanet'e iade etmiştim.

- *Bu gün Diyanet içerisinde görev alan imamlar hakkında ne düşünüyorsunuz?*

Eskiden imamlar otoriter saygın kimseler idi. Etki sahibi idiler. Eski usulde okumuşlardı. Bilgileri vardı. Bu günkü imamlar böyle değiller sanırım.

- *Kıymetli Hocam sohbet etmeyi kabul ettiğiniz ve bize zaman ayırdığınız için çok teşekkür ediyoruz. Allah'tan sizin için sağlık, afiyet ve hayırlı ömür diliyoruz.*

2. İzlenimler

İslâm dini hiç kuşkusuz ilme ve âlime büyük değer vermiştir. Bu önemin yansımaları İslâm geleneğinde çok net bir şekilde görebiliriz. Öyle ki İslâm geleneğinin ilim geleneği olduğunu söylemek abartı olmaz. Zira başlangıçtan bu güne çeşitli disiplinlere dair geniş bir literatür oluşmuş ve bu alanlarda kıymetli âlimler yetişmiştir. Bu âlimlerden birisi de hiç kuşkusuz Cerrahoğlu Hoca'dır. Özellikle tefsir sahasındaki çalışmalarıyla öncü bir isim olan Cerrahoğlu Hoca, gerek ortaya koyduğu ilmî çalışmalarla gerekse yaşadığı hayat ve sahip olduğu kişiliğiyle örnek bir şahsiyettir. **Başka bir ifadeyle Cerrahoğlu Hoca ilmîyle, ameliyle, ilkeli duruşuyla ve sahip olduğu hayat tecrübesiyle gelecek nesiller için rol model bir isimdir.**

Cerrahoğlu Hoca'yı değerli kılan birçok faktör vardır. Özellikle kendi döneminin bütün zorluklarına ve sınırlılıklarına rağmen ilmî gayreti, bu yoldaki istikrarı ve çabası takdire şayandır. Zira Hoca eğitim hayatı boyunca gerek geçim gerekse ilmî birçok zorlukla, sıkıntıyla karşılaşmasına rağmen ilim yolunda hiçbir zaman bıkkınlık göstermemiş, bu yolda istikrarlı şekilde devam etmiştir. Dönemin bütün imkânsızlıklarına rağmen kolayca değil zora talip olmuş ve çok değerli çalışmalar ortaya koymuştur. Nitekim kaleme aldığı Tefsir Usûlü ve Tefsir Tarihi gibi eserler İlahiyat Fakültelerinde ders kitabı olarak uzun yıllar okutulmuş ve hâlihazırda okutulmaktadır. Cerrahoğlu, zikrettiğimiz eserlerin yanı sıra kitap, makale, çeviri ve tahkik türünde pek çok ilmî çalışma ortaya koymuştur.² Cerrahoğlu aynı zamanda tefsir sahasında çok sayıda çalışmanın hazırlanmasında emeği olmuş ve akademik camiada tefsir alanında söz sahibi olan değerli hocalar yetiştirmiştir.³ Veciz bir şekilde söyleyecek olursak hocaların hocası Cerrahoğlu Hoca, Türkiye'de tefsir akademi geleneğinin teşekkülünde önemli katkılar sunmuştur.

Cerrahoğlu, ilmî bir geçim kapısı olarak görmemiş, daima Allah'ın muradını ve rızasını arama gayreti içerisinde olmuştur. Bu amaçla uzun yıllar Ankara İlahiyat Fakültesinde hocalık yapmış ve fakültenin manevi şahsiyetiyle samimi bir ilişki kurmuştur. Kendisini ilme ve öğrenci yetiştirmeye vakfeden Cerrahoğlu Hoca, müfredatta yer alan derslerin yanında ayrıca öğrencilerle özel dersler yapmıştır. 1996 yılında İlahiyat Fakültesinden emekli olduktan sonra 10 yıl kadar yüksek

---

² İsmail Cerrahoğlu'nun eserleri için bk. Gökhan Atmaca, "İsmail Cerrahoğlu ve İlmi Çalışmaları", 149-172; Harun Savut - Ayşenur Özbakkal, "Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu'nun Hayatı ve Eserleri", 164-168.

³ Cerrahoğlu'nun yönetmiş olduğu tezler ve öğrencileri için bk. Hatice Teber, "İsmail Cerrahoğlu ile Türkiye'de Tefsir Çalışmaları Üzerine", 237; Harun Savut - Ayşenur Özbakkal, "Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu'nun Hayatı ve Eserleri", 160-170.

lisans ve doktora öğrencilerine ders vermeye devam etmiştir. Dolayısıyla ilme ve öğrenci yetiştirmeye yönelik arzu, istek ve çabası her daim devam etmiştir. Bu bağlamda hocanın uzun yıllar çalıştığı Ankara İlahiyat Fakültesi hakkında söylediği şu ifadeler oldukça manidardır:

“Biz burada yaşadık. Burası benim hayatımın bir parçası oldu. Ne diyebilirim ki. Hatta hiç unutmam, emekli olduktan sonra, Fakülte’ye gitmeyeceğimi biliyorum ama evden çıktığım zaman çarşıya veya camiye doğru gideceğim yerde, ayaklarım hep Fakülte’ye doğru yürüyordu. O kadar bütünleşmişim. Ben gençliğimden beri, sabah namazlarından sonra ders için hazırlık yapar; her sabah erkenden Fakülte’ye gelir ve bütün derslerimi sabahattan öğleye kadar bitirirdim. Tatil günlerinde bile Fakülte’yi özlerdim.”⁴

Cerrahoğlu Hoca ile yapmış olduğumuz söyleşi ve sohbet esnasındaki izlenimlerimizden bahsetmek istiyoruz. Ömer Özsoy ve Mehmet Akif Koç’un, *ibtiyât, intizâm ve inzivâ dolu bir hayat* olarak tanımladığı Cerrahoğlu’nun dinî ve ilmî konularda hassasiyet sahibi biri olduğunu söyleyebiliriz. Cerrahoğlu Hoca, hatalı bir şey söyleme ya da yanlış anlaşılma endişesi taşıdığından davet edildiği bazı faaliyetlere katılmadığını ifade etti. Sözgelimi Diyanet TV’den bir söyleşi yapmak için teklif geldiğinde Cerrahoğlu Hoca “yanlış anlaşırım, yanlış bir şey söylerim” düşüncesiyle bu talebi kabul etmemiştir. Başka bir örnek olarak 2018 Eylül ayında Ankara’da yapılan bir sempozyuma öğrencileri Cerrahoğlu Hoca’yı davet etmesine ve her şeyi hazırlamalarına rağmen o; “gerek sağlık problemleri gerekse ilmî konularda yanlış bir şey söylerim, yanlış anlaşılırım endişesiyle sempozyuma katılmadığımı” ifade etti. Bu durum, onun oldukça ihtiyatlı olduğunu gösterir niteliktedir.

Cerrahoğlu Hoca’nın, geçmiş ilmî birikimimizden tam olarak haberdar olmadığını ve özellikle bilinmeyen eserlerin araştırmacılar tarafından gün yüzüne çıkarılmasının çok önemli olduğunu vurgulaması dikkat çekicidir. Özellikle hicri 4. asra kadar, genelde İslâmi ilimler özelde ise tefsir sahasında ortaya konulan çalışmalar Cerrahoğlu Hoca’ya göre araştırmaya değerdir. Kısaca bu dönemin bütün yönleriyle keşfedilip ortaya çıkarılması büyük önem taşır. **Bu bağlamda Cerrahoğlu Hoca da çalışmalarını daha çok bu ilim mirasının ortaya çıkarılmasına yoğunlaştırmış ve öğrencileri bu hususlarda çalışmaya teşvik etmiştir.**

Bu ziyarette Cerrahoğlu Hoca’nın kıvamında ve tadında mizah yapmayı seven birisi olduğunu gördük. Örneğin sohbet esnasında ilmî çalışmalarda ve araştırmalarda kaynakların ne kadar

---

⁴ http://www.davetci.com/d_soylesi/rop_icerrahoglu.htm.

önemli olduğundan bahsederken o esnada yanımızda bulunan hizmetçi araya girerek: *Peki bu kaynakları nereden bulmaları gerekiyor?* diye bir soru sorduğunda. Hoca, hizmetçinin bu sorusuna esprili bir tarzda; *Kaynakçıdan!* cevabını verdi. Diğer taraftan Hoca misafirperverliğe, ikramda bulunmaya ve hoş karşılamaya oldukça dikkat eden ve bu konuda hassas davranan birisidir. Sözgelimi ziyaretimiz esnasında çay, meyve gibi ikramlarda bulunması, yemediğimizi görünce rahatsızlığını dile getirmesi, bizi uğurlarken ayağa kalkıp kapıya gelme gayreti ve balkondan bize el sallaması, Cerrahoğlu Hoca'nın nezaket hususunda ne kadar hassasiyet sahibi olduğunu gösteriyor. Ayrıca Cerrahoğlu Hoca, öğrencilik yıllarından kalan albümü bize göstererek, hocalarından, sınıf arkadaşlarından bahsetti. Bu durum, Cerrahoğlu Hoca'nın geçmişe ne kadar değer verip özlem duyduğunu göstermektedir. Ayrıca Cerrahoğlu Hoca'nın yaşının kemale ermesine rağmen çok güçlü bir hafızaya sahip olduğunu da işaret etmektedir.

Cerrahoğlu Hoca, gerek yaşantısıyla gerekse insanî ilişkilerinde oldukça mütevazıdır. Örneğin, hayatı boyunca hiç arabasının olmaması, adına dergide özel sayı çıkarmak istediğimizi söyleyince buna gerek olmadığını zikretmesi ya da kendi adına sempozyum düzenlenmesini arzu etmemesi, onun mütevazı bir hayata ve kişiliğe sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca ziyaretimiz esnasında Cerrahoğlu Hoca'nın ibadetler konusunda da oldukça hassas olduğunu gördük. Örneğin sohbetten dolayı biz namazı biraz geç kılabilirdik. Cerrahoğlu Hoca bu durumu fark edince, kalkıp bir an önce namazı kılmamızı hatırlattı ve namazları vaktinde kılma hususunda bize öğütte bulundu. Ayrıca kendisine refakat eden sağlığına da namaz konusunda yaptığı telkinler hocanın ibadet hassasiyetini göstermektedir. Diğer taraftan Cerrahoğlu Hoca'nın bütün kütüphanesini Sakarya İlahiyat Fakültesine vakfetmesi, kendi kitabını bize hediye etmesi ve çeşitli ikramlarda bulunması elinin ne kadar geniş olduğunu bize hissettirmiştir. Hocanın ilerlemiş yaşına rağmen ilme ve öğrenmeye olan merakı dikkatimizi çeken hususlardandır. Örneğin Talât Koçyiğit Hoca'nın tefsirinin yedi cilt halinde basıldığını bizden öğrenince, basıldığından haberdar olmadığını, yeni öğrendiğini söyleyerek bunun için bize teşekkür etti. Ayrıca bu çalışmayı (tefsiri) bir an önce alıp incelemesi gerektiğini belirtti.

Sohbete dair izlenimlerimizi toparlayacak olursak, Cerrahoğlu Hoca'nın hayat tecrübesi, ilmî ve fikrî serüveni bize şu özdeyişi hatırlattı: “Öldükten sonra unutulmak istemiyor yaşamak istiyorsanız, ya okunmaya değer şeyler yazın ya da yazılmaya değer işler yaşayın.” Bu sözde işaret edildiği gibi Cerrahoğlu Hoca okunmaya değer eserler, çalışmalar yapması, örnek bir yaşam sürmesi ve içinde olduğu imkânlar dikkate alındığında çok büyük ilmî başarılarla bulunması açısından tarihte iz bırakacak değerli isimlerden birisidir. Şüphesiz Cerrahoğlu Hoca ihtiyatlı, mütevazı yaşantısı,

ilmî çalışmaları, yetiştirdiği öğrencileri ile buna muvaffak olmuştur. **Dolayısıyla tarihte iz bırakmak isteyen birisi için Cerrahoğlu Hoca yaşam tecrübesi ve ilmî serüveni itibariyle önemli bir modeldir.**

SONUÇ

Cumhuriyetin ilk dönemlerinde dünyaya gelen Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu Hoca Türkiye'nin yetiştirmiş olduğu değerli ilim adamlarından birisidir. 2010 yılından beri memleketi Adapazarı'nın Hendek ilçesinde yaşamını sürdüren Cerrahoğlu, özellikle tefsir sahasındaki çalışmalarıyla gelecek nesillere öncülük etmiştir. Öyle ki Türkiye'de tefsir akademisinin oluşmasına büyük katkılar sunmuştur. Cerrahoğlu Hoca sadece ilmîyle değil örnek davranışlarıyla ve yaşantısıyla emsal bir isimdir. Başka bir ifadeyle İsmail Cerrahoğlu Hoca ilmî, ihtiyatı, kararlılığı, istikrarı ve alçak gönüllülüğüyle mümtaz bir şahsiyettir. Zira Hoca ilmîyle ameli bütünleştirmiş, kendini ilme vakfetmiş ve bu yolda çok değerli çalışmalara imza atmış ve birçok öğrenci yetiştirmiştir. İlmi çalışmalarını akademik ve dünyevî kaygılar için değil, zor olana talip olarak boşluk dolduracak şekilde yapmaya gayret göstermiş ve bu noktada eksiklikleri gidermeye çalışmıştır. Bu bağlamda kendisinden sonra gerçekleştirilen ilmî araştırmalara örnek olmuş ve bir yönüyle sonraki çalışmalara kaynaklık etmiştir. Dolayısıyla **Cerrahoğlu eserleriyle, örnek yaşantısıyla, sahip olduğu ilmî ve fikrî tecrübelerle tarihte iz bırakan bir isimdir.**

KAYNAKÇA

- Atmaca, Gökhan. "İsmail Cerrahoğlu ve İlmi Çalışmaları". *Usûl İslâm Araştırmaları Dergisi* 21/1 (Haziran 2014): 147-180.
- Davetçi. "İhtiyat, İntizam ve İnziva Dolu Bir Hayat". Erişim: 23 Mart 2019.
http://www.davetci.com/d_soylesi/rop_icerrahoglu.htm.
- Kılıç, Sadık - Demir, Şehmus. "Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu ile "Hayat Tecrübesi" Üzerine Bir Söyleşi". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31/1 (2009): 217-222.
- Savut, Harun - Özbakkal, Ayşenur. "Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu'nun Hayatı Ve Eserleri", *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/4 (2017): 157-176.
- Teber, Hatice. "İsmail Cerrahoğlu ile Türkiye'de Tefsir Çalışmaları Üzerine". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 18/9 (2011): 233-240.

Ek. Fotoğraflar

1. Üniversite yıllarında Cerrahoğlu Hoca ve sınıf arkadaşları

2. Asistanlık yıllarında Cerrahoğlu Hoca ve bazı mesai arkadaşları

3. Cerrahoğlu Hoca'nın ilkokul fotoğrafı (öğretmenin yanında oturan)

4. Cerrahoğlu Hoca'nın bütün makalelerinin, tefsir derslerinin ve bazı ilmî çalışmalarının yer aldığı koleksiyon

5. Cerrahoğlu Hoca'nın doçentlik çalışması olan Yahya b. Sellâm'ın Tefsir Nüshaları

6. Cerrahoğlu Hoca'nın yapmış olduğu ilmî ve akademik çalışmalarda tuttuğu fişler

7. Tayyip Okıç'ın Cerrahoğlu'ya hediye ettiği çalışma masası ve Hoca'nın kütüphanesi

8. 19 Mayıs 2018 tarihinde hocaya ziyaretimizden 9. Cerrahoğlu Hoca kitabımı imzalarken

10. Cerrahoğlu Hoca'nın balkondan bizi uğurlarken mahzun duruşu ve anlam dolu bakışı